

³³ Мельниченко В. Прапор України на Арбаті. – М., 2004. – 448 с.

³⁴ Мельниченко В. Культурный центр Украины в Москве представляет страну // Київській телеграф. – 2002. – 24–30 июля; *Его же*. Арбат течёт через века // Трибуна (Москва). – 2003. – 3 июля; *Его же*. Флаг Украины на Арбате // Родомысл (Москва). – 2004. – №3. – С. 17–21; *Его же*. Украинский след на Арбате // Россия. – 2005. – 16–22 июня та ін.

³⁵ Жулинський М. Україна у Москві на Арбаті // Київ. – 2005. – №3. – С. 2–12; Голяк Я. Веселка над Арбатом // Веселка. – 2004. – №6. – С. 28–31; Голова Л. Як Шевченко Москву споглядає // Слово Просвіти. – 2005. – 14 жовтня й ін.

³⁶ Жулинський М. Великий Українець на Арбаті // Мельниченко В. Михайло Грушевський: “Я оснувся в Москві, Арбат 55”. – М., 2005. – С. 4.

³⁷ Мельниченко В. Михайло Грушевський: “Я оснувся в Москві, Арбат 55”. – М., 2005. – 448 с.

³⁸ Мельниченко В. Тарас Шевченко і Михайло Грушевський на Старому Арбаті. – М., 2006.

Л.О.Зашкільняк (Львів), О.В.Руда (Львів)

IV МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ "БАГАТОКУЛЬТУРНЕ ІСТОРІОГРАФІЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЛЬВОВА В ХІХ – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст."

Історіографічне середовище Львова в ХІХ – на початку ХХ ст. розвивалося особливо динамічно внаслідок активізації національних рухів у багатонаціональній Габсбурзькій імперії, а також порівняно інтенсивних зв'язків із провідними центрами історичної думки в Німеччині та Франції. Перетворившись на столицю Королівства Галичини і Лодомерії (провінції Габсбурзької монархії), Львів став притягальним культурним центром для багатьох представників тогочасної науки й освіти. Не випадково у Львові в різний час жили і працювали відомі діячі української, польської, німецької, чеської, хорватської, словенської, грецької, вірменської науки і культури. Проте у ХІХ ст. першість у формуванні культурного обличчя Львова поступово перейшла до поляків та українців, національні рухи яких виступили конкурентами у перетворенні цього міста на відповідний "національний П'ємонт". Українсько-польське політичне суперництво у Галичині і Львові, яке особливо загострилося на початку ХХ ст., не виключало плідних взаємин і співробітництва, обміну досвідом історичних студій, цікавих і пізнавальних історіографічних дискусій.

Вивчення львівського історіографічного середовища, взаємного впливу різноетнічних візій минулого та їх реєстрації в багатонаціональному середовищі Львова здавна приваблювало істориків насамперед України і Польщі. Ще 2002 р. за ініціативою польських істориків Жешувського університету було розпочато реалізацію спільного польсько-українського дослідницького проекту "Багатокультурне історіографічне середовище Львова в ХІХ – першій половині ХХ століть". З українського боку в ньому беруть участь історики Львівського національного університету ім. І.Франка, Дрогобицького педуніверситету ім. І.Франка, Прикарпатського держуніверситету ім. В.Стефаника. У процесі роботи над темою пройшло три звітні міжнародні наукові конференції, усі в Жешуві¹. Тільки четверта по черзі конференція пройшла у Львові з 29 вересня по 1 жовтня 2005 р. завдяки передусім сприянню АТ "Кредит Банк (Україна)". До початку конференції вийшов друком третій том матеріалів попередніх зустрічей під однойменною назвою². Як і раніше, її організаторами виступили історичний факультет Львівського національного університету ім. І.Франка та Інститут історії Жешувського університету.

У роботі конференції взяли участь учені зі Львова, Дрогобича, Івано-Франківська, а також польські історики з Варшави, Гданська, Жешува, Катовіц, Кельце, Кракова, Лодзі, Любліна, Познані, Торуня, Щецина. Було виголошено 39 доповідей та повідомлень, у дискусіях взяло участь понад сорок фахівців. Виголошені на конференції доповіді та повідомлення стосувалися як загальних, так і конкретних проблем, пов'язаних із життям і науковою діяльністю істориків Львова ХІХ – першої половини ХХ ст. Доповідачі не оминули увагою й роботи тогочасних наукових інституцій, товариств, періодичних видань Львова, а також наукових контактів українських, польських, вірменських та єврейських істориків.

Проф. *Ярослав Грицак* (Львів) представив свої міркування щодо історіографічної спадщини Івана Франка, зокрема заперечив думки деяких польських істориків про висвітлення І.Франком українсько-польських взаємин із націоналістичних позицій, розкрив ставлення І.Франка до методики та рівня викладання у тогочасному Львівському університеті. У доповіді проф. *Михайла Криля* (Львів) на основі архівних матеріалів було розкрито маловідомі сторінки з життя та діяльності у Львові німецького історика Йосифа Маусса. Питання про місце Івана Вагилевича в українській історичній науці порушив проф. *Леонід Зашкільняк* (Львів), наголосивши, що серед діячів "Руської Трійці" в українській історіографії йому приділялося найменше уваги, тоді як його значний доробок у галузі романтичної візії минулого заслугоує вивчення сучасними дослідниками.

Інтерес присутніх викликали доповіді та повідомлення, присвячені діяльності окремих українських і польських істориків. Проф. *Леонід Тимошенко* (Дрогобич) презентував науковий доробок історика церкви Антона Петрушевича, проф. *Костянтин Кондратюк* (Львів) подав нарис науково-педагогічної діяльності Михайла Грушевського у Львові. На творчості контрверсійного польського історика Ф.Равіти-Гавронського зупинився проф. *Еугеніуш Коко* (Гданськ), наукову діяльність Садока Баронча та його

студії з краєзнавства представив доц. *Роман Шуст* (Львів), д-р *Йоанна Пісулінська* (Жешув) висвітлила етапи роботи у Львівському університеті польського вченого Чеслава Нанке, а д-р *Павел Серженга* (Жешув) – дослідження історії Литви в працях Анатолія Левицького. Д-р *Агнешка Кавалець* (Жешув) зробила доповідь про історіографічну творчість польського історика Францішека Сярчинського.

Жвавий інтерес учасників конференції викликала проблема зіставлення літературно-наукової творчості двох знамих польських істориків Кароля Шайнохи та Людвіка Кубалі, порушена д-ром *Віолеттою Юльковською* (Познань). Доповідачка наголосила, що обом польським історикам були властиві ідеали романтичного історіописання, яке перегукувалося з їхньою літературною творчістю, що пробуджувала патріотичні почуття поляків. Д-р *Лідія Михальська-Браха* (Кельце) на прикладі праць польської дослідниці Марії Врухнальської подала взірці зародження львівської феміністичної історіографії. Доповідь проф. *Єжи Матерницького* (Жешув) була присвячена дискусіям у польській історіографії початку ХХ ст. щодо співвідношення історії й соціології, запровадження соціологічних методів у дослідження минулого, зокрема позиції в цьому питанні знаного польського вченого А.Шельонґовського. Краківський дослідник *Альфред Точек* провів докладний статистично-тематичний аналіз захистів габілітаційних робіт львівськими істориками з 1886 по 1928 рр., який засвідчив значні впливи й зв'язки львівських учених із тогочасною європейською історичною наукою.

Науковою новизною були позначені доповіді проф. *Кароля Олейника* (Познань) про дослідження львівськими істориками проблем Польщі Польщі, проф. *Владислави Шулякевич* (Торунь) про історію Львівського університету, підготовлену польським ученим Каролем Левицьким (1908–1991); проф. *Анджеї Мейснер* (Жешув) говорив про відображення епохи просвітництва у дослідженнях львівських істориків виховання. На конференції прозвучали також доповіді доц. *Василя Педича* (Івано-Франківськ) про головні напрями наукових студій представників Львівської історичної школи Михайла Грушевського, доц. *Віталія Тельвака* (Дрогобич) про організацію та діяльність Львівського грона Історичної комісії краківської Академії Знань.

Із великим інтересом присутні заслухали доповіді, які представили нові підходи до вивчення історіографічного середовища. Д-р *Дорота Мальчевська-Павелець* та проф. *Томаш Павелець* (Катовіце) у спільній доповіді висвітлили неочікувані аспекти повсякденного життя львівських істориків в ХІХ ст., котрі торкалися переважно матеріальних підстав їхньої творчості. Неабияке зацікавлення викликав і виступ проф. *Стефана Цяри* (Варшава), який зупинився на проблемах повсякденного життя львівських архівістів у другій половині ХІХ ст. крізь призму аналізу щоденних обов'язків персоналу Крайового архіву ґродських і земських актів у Львові. Ці доповіді засвідчили, що польські історики активніше реагують на тенденції розвитку світової історіографії, яка все більше зосереджується на вивченні культурно-антропологічних вимірів минулого.

Низка доповідей і повідомлень була присвячена висвітленню діяльності істориків та історичних установ у міжвоєнний період. Доц. *Роман Лаврецький* (Львів) подав характеристику медієвістичних досліджень у Львівському університеті, канд. іст. наук *Лідія Лазурко* (Дрогобич) проаналізувала історіографічну проблематику на сторінках польського часопису "Квартальник гісторичний". Проф. *Антоні Кравчик* (Люблін) представив синтетичні праці з польської історії малознаного львівського дослідника Бернарда Цайффера, який під час Другої світової війни виїхав до США. На конференції прозвучали також виступи молодих науковців *Уляни Великопольської* (Львів), яка розглянула питання теоретичної історії у творчості Мирона Кордуби, *Ольги Попович* (Львів) про археографічні дослідження членів НТШ, *Оксани Рудої* (Львів) про оцінку польськими істориками Люблінської унії 1569 р.

Найбільший інтерес і дискусії викликали доповіді проф. *Рафала Стобецького* (Лодзь) і проф. *Войцеха Вжосека* (Познань). Перший проаналізував історичну думку польської еміграції після Другої світової війни й показав, що вона переважно зберігала традиційні великодержавні підходи по відношенню до "кресових" земель міжвоєнної Польщі й дуже повільно звільнялася від усталених стереотипів. Проф. В.Вжосек – знаний фахівець із теоретичних проблем історіографії – проаналізував статус національної історії, котра не тільки поширює застарілі стереотипи й міфи, а й поважно збіднює минулу дійсність. Він, зокрема, визначив провідні риси кожної національної схеми історії: антропоморфність (надання історії рис життя людини), генетичність і змінність; за їх присутності національна історія завжди представляється як "біографія нації", а історіографія – як "автобіографія нації", тоді як завдання останньої полягає в експлікації провідних стереотипів історичної творчості.

Із кожного блоку тем, представлених на конференції, відбувся жвавий обмін думками, який часом набував ознак дискусії. Дослідники свідомо акцентували увагу на співвідношенні наукової творчості істориків із суспільно-політичними проблемами, які стояли перед тогочасними суспільствами, відзначали потужний вплив останніх на способи інтерпретації минулого. Українська й польська історіографії вказаного періоду розв'язували відмінні завдання: польська спиралася на більш значний історіографічний доробок, в якому усталені стереотипи великодержавного минулого посідали вагомий місце і були підставою для подальшої розбудови історичної конструкції; тоді як українська – ще формувала такі стереотипи, намагаючись відсепарувати національну історію від польської та російської. Але обидві історіографії стикалися з подібними труднощами – вироблення таких методологічних підстав вивчення минулого, котрі б звільняли істориків від ідеологічної і політичної залежності.

Представлені на конференції доповіді і дискусії в черговий раз продемонстрували особливо важливе значення серйозного наукового дослідження розвитку історичної думки та історіографічної творчості. Без при-

скіпливого наукового аналізу мотивів і складових елементів отримуваних історичних знань, будь-якій історичній науці загрожує сповзання до кон'юнктурних схем і зразків, які обслуговують біжучі групові інтереси і перетворюються на паранауку. Було вирішено підготувати та опублікувати черговий, четвертий, том матеріалів конференцій, який вийде в Україні, а також провести заключну п'яту конференцію у 2006 р. у Жешуві, на якій завершити роботу над проектом виданням "Золотої книги львівської історіографії XIX і XX ст."

¹ Див.: *Зашкільняк Л.О., Криль М.М.* Третя міжнародна наукова конференція „Багатокультурне історичне середовище Львова у XIX–XX ст.” // Український історичний журнал. – 2005. – №2. – С. 228–230.

² *Wielokulturowe otoczenie historyczne Lwowa w XIX i XX w.* / Pod red. Jerzego Maternickiego. – Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2004. – Т. I. – 264 s.; *Wielokulturowe otoczenie historyczne Lwowa w XIX i XX w.* / Pod red. Jerzego Maternickiego i Leonida Zaskilniaka. – Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2004. – Т. II. – 412 s.; *Wielokulturowe otoczenie historyczne Lwowa w XIX i XX w.* / Pod red. Jerzego Maternickiego i Leonida Zaskilniaka. – Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2005. – Т. III. – 464 s.

В.М.Мельниченко (Черкаси)

III ВСЕУКРАЇНЬКА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ “СОБОРНА УКРАЇНА: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА”

Проблеми соборності України набули в наш час особливої актуальності, оскільки на сучасному етапі державотворення надзвичайно важливим завданням є об'єднання зусиль усіх регіонів держави на шляху побудови дійсно громадянського суспільства. У цьому контексті неабияке значення має вивчення й наукове осмислення історичного досвіду українського народу.

На науковців покладено відповідальну місію – на основі неупереджених методологічних підходів всебічно та ґрунтовно дослідити проблеми соборності не тільки як історичного явища, а й як фактора сьогодення України з тим, щоб єднання земель останньої стало не лише гаслом, а і головною домінантою духовного, політичного й ментального рівнів буття кожного громадянина держави.

Саме з метою реалізації цього важливої ваги завдання у 2003 р. було започатковано Всеукраїнський науково-методологічний проект “Україна соборна”. Його ініціаторами виступили Інститут історії України НАНУ, Донецький національний університет, Прикарпатський національний університет ім. В.Стефаніка, Черкаський національний університет ім. Б.Хмельницького та Переяслав-Хмельницький державний педагогічний інститут ім. Г.Сковороди. Проект передбачає комплексні дослідження різних аспектів проблеми соборності України, які щороку стають предметом обговорення на всеукраїнських наукових конференціях. Перша з них 2003 р. відбулася в Івано-Франківську, друга – 2004 р. в Переяславі-Хмельницькому.

Третя Всеукраїнська наукова конференція в рамках науково-методологічного проекту відбулася 9 – 10 грудня 2005 року у Черкаському національному університеті ім. Богдана Хмельницького за темою “Соборна Україна: історична ретроспектива”.

Заступник директора Інституту історії України НАНУ, член-кореспондент НАН України *О.П.Рент*, наголошуючи на актуальності й своєчасності проведення наукової конференції з проблем соборності, зазначив, що “сучасний етап державотворення базується на міцному підґрунті традицій боротьби українського народу за свободу і власну соборну державу”. Розвиваючи цю тезу, завідувач відділу історії Другої світової війни Інституту історії України НАНУ, доктор історичних наук *О.Є.Лисенко*, доктори історичних наук *В.В.Марчук* (Івано-Франківськ), *П.В.Добров* (Донецьк), *В.В.Масненко* й *А.Г.Морозов* (Черкаси), кандидати історичних наук *М.Томенко* (Київ), *В.М.Мойсієнко* (Черкаси) та кандидат політичних наук *Б.Дем'яненко* (Переяслав-Хмельницький) у своїх доповідях зробили всебічний аналіз історії об'єднання в єдиній державі всіх українських земель і досвіду її творення у роки незалежності.

У роботі секцій “Історико-політологічні та правові засади соборності й державотворення в Україні”, “Соціокультурні, етноконфесійні та демографічні проблеми формування української нації”, “Історична регіоналістика в контексті соборності України” взяли участь науковці з Києва, Черкас, Донецька, Івано-Франківська, Луганська, Харкова, Тернополя, Сімферополя, Переяслава-Хмельницького й інших міст України. Окрім науковців, участь брали також студенти, учителі історії, краєзнавці та представники громадськості Черкащини.

На представницькому науковому форумі виступили заступник голови Черкаської обласної ради *М.І.Тимошенко*, який оголосив привітання Голови Верховної Ради України В.М.Литвина, заступник голови обласної державної адміністрації *М.С.Овчаренко* і ректор Черкаського національного університету ім. Б.Хмельницького професор *В.Т.Поліщук*.

Учасники заходу поклали квіти до пам'ятників Т.Г.Шевченку й Б.Хмельницькому в Черкасах, відвідали село Суботів Чигиринського району, де вшанували пам'ять гетьмана України в Іллінській церкві.

Наступна конференція Всеукраїнського науково-методологічного проекту “Україна соборна” відбудеться 2006 р. в Донецькому національному університеті.